

5. Науменко С. І. Психологія музичної діяльності. Чернівці: ПП Видавничий дім «Родовід», 2015. 408 с.
6. Muzyka, O., Lopatiuk, Y., Belinska, T., Belozerskaya, A., & Shvets, I. (2021). Modern aesthetic education and its further directions. *Linguistics and Culture Review*, 5 (S4), 12-21. <https://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1537> (дата звернення: лютий 2025).
7. Seashore C. Psychology of Musical Talent. New York, 2002. URL: <https://archive.org/details/psychologymusic02seasgoog> (дата звернення: лютий 2025).
8. Willems E. Les bases psychologiques de reeducation musicale. Paris.: PUF, 2005. 327p.

УДК 378.147:37.016:78.071.2

<https://doi.org10.31652/978-617-UAWCS-2025.58>**І.Л. Шевченко**

кандидат педагогічних наук, доцент

Центральноукраїнський державний університет

імені Володимирів Винниченка

м. Кропивницький

e-mail: ingashev4encko@gmail.com

РОЗВИТОК ВОКАЛЬНО-СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню можливостей вокально-сценічної майстерності у становленні особистості майбутнього вчителя-музиканта, розкриття його творчого потенціалу, що визначає подальшу професійну самореалізацію та успіх майбутнього концертно-творчого життя, шкільної вокально-сценічної діяльності.

Ключові слова: мистецька освіта, музично-творча діяльність, вокально-сценічна майстерність, вокальні навички, засоби художньої виразності, викладач, студент.

Abstract. The article is devoted to the study of the possibilities of vocal and stage skills in the formation of the personality of the future teacher-musician, revealing his creative potential, which determines further professional self-realization and the success of the future concert and creative life, school vocal and stage activities.

Keywords: art education, musical-creative activity, vocal and stage mastery, vocal skills, means of artistic expression, teacher, student.

Професійне становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва передбачає не тільки оволодіння певною сукупністю знань, навичок та умінь, але й особистісне самовдосконалення. Формування педагога нового типу можливе лише за умови наближення навчання у закладі вищої освіти до реальної професійно-педагогічної діяльності. Завдання підготовки педагогічних кадрів, що відповідають сучасним вимогам, актуалізують проблему розвитку вокально-сценічної майстерності. Сформованість такої майстерності відіграє важливу роль у становленні особистості майбутнього вчителя-музиканта, розкриває його творчий потенціал, багато в чому визначає можливість подальшої професійної самореалізації та успіх майбутнього концертно-творчого життя, шкільної вокально-сценічної діяльності.

Проблемі розвитку вокально-сценічної майстерності присвячено низку праць, зокрема Н. Гребенюк, О. Довгань, Н. Дрожиної, О. Катрич, Т. Ткаченко [6; 7; 8; 9; 15] та ін., де порушено окремі питання реалізації творчого потенціалу й розкриття різносторонніх здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва в освітньому та вокально-сценічному процесі.

У наукових дослідженнях Л. Бірюкової, О. Гаврилюк, С. Гмиріної, Ван Лея, З. Стукаленко, Ген Цзінхен [1; 4; 5; 10; 14; 16] та ін. висвітлюються різні аспекти формування окремих професійно важливих якостей особистості, що визначають вокально-сценічну майстерність учителя музичного мистецтва. Наукові праці цих авторів сприяли накопиченню і систематизації знань, узагальненню досвіду практичної підготовки студентів.

Мета і завдання статті – дослідження можливостей вокально-сценічної майстерності у становленні особистості майбутнього вчителя-музиканта, розкриття його творчого потенціалу, що визначає подальшу професійну самореалізацію та успіх майбутнього концертно-творчого життя, шкільної вокально-сценічної діяльності.

Для визначення сутності поняття «вокально-сценічна майстерність» розглянемо базові поняття: «майстерність», «педагогічна майстерність», «вокальна майстерність», «сценічна майстерність».

Майстерність – це досконале вміння в певній справі, вправність, уміння, вмілість, мистецтво; висока якість виконаної роботи, твору, довершеність, завершеність, досконалість тощо [12].

Майстерність уподібнюється з вправністю, мистецтвом, ознакою яких є досконала творча обізнаність індивідуума про предмет діяльності, що характеризується індивідуальністю, унікальністю уміння майстра, оригінальністю вирішення творчих завдань. Знання, уміння, навички у процесі становлення професійної майстерності доповнюється волею, наполегливістю, на яких проростає працелюбність як найвище виявлення людського в людині. Виключно на цьому ґрунті міцніє і розвивається майстерність, в якій природно зливаються праця як необхідність, і праця як гра фізичних та інтелектуальних сил особистості.

Майстерність набувається виконавцем в процесі діяльності і виступає як властивість до суб'єктивного усвідомлення образу об'єктивної дійсності, що зумовлює творче перетворення установлених стереотипів. Завдяки цьому феномен майстерності виявляється не в імітуванні способів діяльності, а в творчому й оригінальному їх розшифруванні та створенні якісно нових.

Педагогічна майстерність визначається як високе і постійно удосконалюване мистецтво виховання і навчання, а педагог-майстер як фахівець високої культури, що глибоко знає свій предмет та досконало володіє методикою навчання і виховання [13].

Вокальна майстерність – це рівень досконалого володіння вокальним голосом: здатність голосом виражати найтонші почуття, емоційний стан шляхом застосування знань, умінь та навичок з вокального мистецтва, передавати і розкривати художній образ вокального твору засобами виразності – такими, як характер звуковедення, динамічні відтінки, вокальні штрихи, стильові особливості композиторської школи та жанру вокального твору.

Вокальна майстерність вчителя – це виявлення високого рівня вокальної діяльності вчителя, що ґрунтується на оволодінні методикою вокального навчання школярів [2, с. 121].

Вокальна майстерність майбутніх учителів музичного мистецтва вимагає ретельного вивчення та цілеспрямованого, поетапного формування, при цьому одним з перших завдань доцільно визначити активізацію в студентів інтересу до вокального виконавства, розвитку вокальних здібностей. Крім того, формування виконавської майстерності співака неможливе без розширення мистецького світогляду, формування художнього смаку, розвитку емоційної культури, систематизації фахових знань [3].

Сценічна майстерність – це «комплексне багаторівневе та структурне утворення, яке охоплює фізіологічно-психологічні аспекти особистості і формується в процесі професійної підготовки» [11, с. 161].

На думку З. Стукаленко, сценічна майстерність є властивістю особистості, яка формується в процесі професійної підготовки та виконавської діяльності, проявляється як вищий рівень засвоєних вмінь, гнучких навичок та інтерпретаторської здатності [14, с. 177]. Публічний концертний виступ є невід'ємною складовою професійної діяльності музиканта, найважливішим, завершальним етапом підготовки, коли відбувається творче поєднання композитора, художника-інтерпретатора і слухача, коли народжується Музика.

До структури сценічної майстерності Е. Гуренко відносить такі компоненти:

- теоретичний (музична освіченість, елементи сценічної техніки);
- технічний (рівень володіння технічними прийомами);
- художній (представлення художніх цінностей музичного твору, створення

інтерпретаторської концепції відповідно із задумами композитора);

– суспільно-психологічний або комунікаційний (спілкування із слухачем за допомогою міміки, жестів, музично-ігрових рухів, перебування у відповідному емоційному стані).

На думку Т. Ткаченко, сценічна майстерність – це мистецтво створення художніх, сценічних образів у виконавському мистецтві. Вона покликана втілити у творі авторський задум, виявити глибину ідейного змісту твору, донести його до глядача [15, с. 43].

Вокально-сценічна майстерність, на думку Ван Лея, – це складова професійної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва, що інтегрує у своєму змісті творчу взаємодію вчителя з учнями і заснована на виразному, образно-емоційному насиченні художньо-пізнавального процесу емоційно-творчою сферою; це уміння увійти на певний час у необхідну роль, що сприяє досягненню бажаної навчальної мети [10].

Розвиваючи існуючі положення стосовно вокально-сценічної майстерності та специфіки її формування в галузі фахової підготовки, вважаємо, що вокально-сценічна майстерність – це характеристика високого рівня виконавської діяльності музиканта, що передбачає здатність до глибокого осягнення змісту музики, виявлення власного ставлення до її художніх образів, технічно досконалого та артистичного втілення музичного твору в реальному звучанні. Вокально-сценічна майстерність як результат справжньої творчості передбачає уміння створити цікаву, неповторну, виключно індивідуальну інтерпретацію музичного твору.

Інтерпретація музики – це індивідуально-образне тлумачення виконавцем об'єктивної композиторської інформації, що характеризується рисами ідеально-уявного бачення предмета трактування.

Ціннісною ознакою виконавської інтерпретації є художність. Вона, як інтегральне явище, є раціональною сутністю ознак, властивостей, характеристик і структурних елементів, за допомогою яких музика виявляється як суспільна свідомість і мислення, як засіб пізнання і відображення дійсності, як художня форма і художній зміст, як художній процес і художній образ, що викликає у слухачів образні уявлення, інтелектуальну реакцію, асоціативне мислення, уяву, фантазію, натхненність, пробуджує почуття та емоції, естетичні переживання; несе конкретну образну інформацію, виступає об'єктом пізнання, приносить естетичну насолоду. Художність – це потенціал твору, а не об'єктивна реальність, і фіксується та здійснюється вона тільки у процесі художньо-інтерпретаційного виконання.

Художня інтерпретація передбачає глибоке проникнення в зміст музичного твору, виявлення ціннісного ставлення до музики, відтворення набутого досвіду в усій його цілісності. Невід'ємною складовою досвіду, зокрема виконавського, є уміння, що зумовлюють здатність належно виконувати певні дії. Виконавський досвід є сукупністю знань і навичок, які безпосередньо впливають на продуктивність процесу професійної діяльності. Знання виступають особливою формою духовного засвоєння результатів пізнання процесу відображення дійсності виконавця, шляхом глибокого усвідомлення авторської концепції. Навички – це дії, складові частини яких у процесі формування виконавської інтерпретації стають автоматичними на основі застосування знань про відповідний спосіб дій, шляхом цілеспрямованих напрацювань. На відміну від навичок, уміння характеризуються як готовність до свідомих і точних виконавських дій. У становленні художньої інтерпретації уміння, як складний процес аналітико-синтетичної діяльності кори великих півкулі, головного мозку, зумовлюють створення і закріплення асоціації між завданням, необхідним для його виконання, та застосуванням знань на практиці.

Формування умінь художньої інтерпретації має такі стадії:

- ознайомлення з музичним твором, усвідомлення його змісту;
- опанування драматургії твору;
- самостійне викладання музично-виконавської концепції.

Отже, сутнісною характеристикою вокально-сценічної майстерності виступають художньо-інтерпретаційні уміння виконавця на сцені, що відображають рівень його образного сприймання, культури почуттів, естетичних ідеалів і смаку, творчих здібностей.

В сучасних умовах творчість композитора та виконавське мистецтво – два відносно

самостійних види художньо-сценічної діяльності. Завдання композитора – створити художню цінність твору, а виконавця – народження і відтворення результатів його творчості. Музична мова композитора виражається матеріальними засобами: нотами, паузами, динамічними та іншими знаками. Користуючись ними, композитор «передає» в творі весь світ свого уявлення, своїх переживань. Обов'язок виконавця полягає в тому, щоб віднайти в цих матеріальних даних духовну сутність твору і передати її слухачам.

Поняття «образ» і «знак» складають різне значення в музичному мистецтві. Образ – це суб'єктивне відчуття об'єктивного світу, а знак – матеріальний символ, здатний передавати певну інформацію. Якщо образ містить інформацію, здобуту автором з об'єктивного світу і переосмислену ним, то нотний текст є носієм образу, засобом зберігання і передачі результатів авторського відображення дійсності, але не самим відображенням.

Коло образів, явищ, думок і почуттів, втілених у музиці, складає зміст музичного твору. Засобом втілення музичного змісту є музична форма, що розуміється нами як композиційний план, як певні закономірності структури музичного твору, а, особливо, як цілий комплекс музичних засобів образності та певної послідовності викладу музичного матеріалу. Ритм визначається як пульс «зародження» інтерпретації музики і характеризується як уміння виконавця господарювати звуком в часі. Своєрідним засобом вираження емоційно-образного відчуття музики виконавця виступають динамічні відтінки і акценти, які завдяки динаміці звучання є єдиним ритмічно-інтонаційним матеріалом. Динамічні відтінки – надзвичайно важливий компонент художнього образу і вірно віднайдена виконавцем міра гучності та її співвідношення сприяє переконливості, рельєфності, правдивості створеного музичного образу.

Засобом вираження художнього образу музичного твору є фразування. Саме воно синтезує виражальні засоби – динаміку, агогіку, тембр, штрих тощо; включає засоби звукоутворення – стакато, легато, кантілена. Викривлення природності фразування завдає шкоди змісту твору, спотворює його. Фразування є завжди індивідуальним, оскільки здійснення всіх цих засобів складає індивідуальну манеру виконавця.

Ми розглядаємо музиканта-виконавця як художника-інтерпретатора, здатного творчо осмислити авторський текст і реалізувати його в продукті своєї діяльності, де специфічною мовою закріплюється складний процес створення нового, самобутнього, і теж, внаслідок цього, є особливою творчістю, що набуває великого значення і для композитора, і для виконавця, і для слухача.

Концертний виступ є однією з основних закономірностей музично-виконавської діяльності і передбачає мобілізацію зусиль виконавця, використання музично-теоретичних знань, практичних умінь на навичок, що складають виконавську майстерність. Концертний виступ акумулює в собі виконавську надійність – якість музиканта-виконавця безпомилково, стійко та точно виконувати музичний твір. В умовах естради високе ієрархічне положення в структурі емоційності займає емоційний інтелект, який має емоційний відгук на музику, що є одним із специфічних проявів загальної емоційності людини. Зазначимо, що хоч процесу творчості загалом властивий емоційний гарт, за своєю силою він неоднаковий. Для мистецтва характерна велика гострота і сила, більш широкий діапазон, розмаїтість переходів емоційних бар'єрів. Для митця важливо не тільки відчутти художній образ, а надзвичайно суттєво відобразити різну гаму почуттів так, щоб слухач, глядач, були сповнені, пронизані тими ж переживаннями. «Подвійне» життя виконавця на сцені є не чим іншим, як роботою його уяви, реалізацією потреб і здатністю до живого перевтілення. Необхідно відмітити, що виконавець з моменту появи на публіці живе, як правило, повторними (афектними) почуттями, очищеними від стороннього, від усього того, що заважало б слухачеві художньо сприймати і насолоджуватись. У творчій уяві виконавця відбувається корисний розлад між тим, що є, і тим, що обов'язково має бути. В процесі цього розладу і здійснюється творча переробка первинного переживання і повторне художнє переживання.

Артистизм, експресія виконавця, його поведінка на сцені, емоційна реакція, викликані присутністю певної кількості слухачів, помітно збагачують процес відтворення виконавської інтерпретації і позитивно впливають на публіку, що сприяє досягненню високого рівня

адекватності сприймання і розуміння художньою змісту твору слухачами.

Таким чином, вокально-сценічна майстерність передбачає здатність виконавця до «одухотворення» музичного твору, сповнення його культурно-духовним та індивідуально-особистісним виконавським змістом. Відсутність емоційної зумовленості виконання веде до втрати ціннісного значення авторської програми, до беззмістовності художніх образів, власне, до руйнування яскравості та самотності художньої інтерпретації. Врахування емоційно-естетичних чинників досягнення сценічно-виконавського мистецтва і опора на них в навчально-виховному процесі є необхідною умовою впливу на формування особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Бірюкова Л. А. Реалізація педагогічних умов і принципів формування вокально-сценічної майстерності студентів на музично-педагогічних факультетах. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. 2016. Вип. 2. С. 148–161.
2. Василенко Л. М. Педагогічні підходи та принципи формування вокально-методичної майстерності вчителя музичного мистецтва. *Психолого-педагогічні науки*. Київ, 2015. №1. С. 119–195.
3. Гавацко Е. П. Формування вокальних навичок у вихованців студії естрадного співу : наук.-метод. посіб. Ужгород, 2017. 65 с.
4. Гаврилюк О. А. Формування сценічно-виконавської майстерності вчителів музичного мистецтва в процесі художньої творчої діяльності. *Вісник. Серія : Педагогічні науки*. 2017. №144. С. 260–263.
5. Гмиріна С. В. Сценічне перевтілення студента-вокаліста як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2013. Вип. 14. С. 46–50.
6. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти : монографія. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. 269 с.
7. Довгань О. В. Сучасний науковий підхід до вокально-педагогічної діяльності. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка* : зб. наук. пр. Чернігів, 2009. С. 216–220.
9. Дрожжина Н. В. Вокальне виконавство в системі музичного мистецтва естради : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2008. 16 с.
10. Катрич О. Стильові аспекти музично-виконавської інтерпретації. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. – Київ : НМАУ, 2000. Кн. 4. С. 59–65.
11. Лей Ван Формування вокально-сценічної майстерності майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2010. 22 с.
12. Маньковська О. Ю. Формування сценічної майстерності майбутніх акторів як наукова проблема: аналітичний огляд. *Вісник Черкаського національного університету ім.Б. Хмельницького. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 3. С. 161–167.
13. Орфоепічний словник української мови : в 2 т. / уклад.: М. М. Пешак, В. М. Русанівський, Н. М. Сологуб, В. В. Чумак, Г. М. Ярун. Київ : Довіра, 2001. 955 с.
14. Педагогічна майстерність.
 1. URL: <http://phys.ippo.kubg.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/12/Педмайстерність>.
 2. Pdf
15. Стукаленко З. М. Емоційний інтелект як показник сценічної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2018. Вип. 170. С. 175–179.
16. Ткаченко Т. В. Формування вокально-сценічної культури студентів мистецьких факультетів педагогічних вузів : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2016. 307 с.
17. Цзінхен Ген Формування сценічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва засобами естрадного співу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2015. 181с.